

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK

LAILA MEDINA

esitatud 16. mail 2024¹

Kohtuasi C-697/22 P

Koiviston Auto Helsinki Oy, endine Helsingin Bussiliikenne Oy,

versus

Euroopa Komisjon

Apellatsioonkaebus – Riigiabi – Bussitransport – Varustuse ostmiseks antud laen ja allutatud laen, mida andis Helsingi linn – Otsus, millega tunnistatakse riigiabi siseturuga kokkusobimatuks ning kohustatakse see tagasi nõudma – Majanduslik järjepidevus – Huvitatud poolte menetlusõigused – Määruse (EL) 2015/1589 artikli 6 lõige 1 – Ametliku uurimismenetluse täiendamise või parandamise otsuse avaldamine – Olulise vorminõude rikkumine – Proportsionaalsuse põhimõte

I. Sissejuhatus

1. Käesolev ettepanek puudutab apellatsioonkaebust, mille esitas äriühing Koiviston Auto Helsinki Oy, endise nimega Helsingin Bussiliikenne Oy, Euroopa Liidu Üldkohtu 14. septembri 2022. aasta kohtuotsuse Helsingin Bussiliikenne *vs.* komisjon² tühistamiseks. Selle otsusega jättis Üldkohus rahuldamata hagi komisjoni 28. juuni 2019. aasta otsuse (EL) 2020/1814, millega Soome andis apellandile riigiabi, tühistamiseks³.

2. Otsuses tuvastas Euroopa Komisjon, et apellant on riigiabi tegelik saaja, lähtudes sealjuures majanduslikust järjepidevusest riigiabi esmase saaja ja apellandi vahel. Kuivõrd sellist järjepidevust õigustav äritegevuse üleandmine apellandile toimus pärast ametliku uurimismenetluse algatamist, ei pakkunud komisjon apellandile võimalust esitada selles menetluses oma märkused.

3. Üldkohus otsustas, et ehkki komisjon rikkus apellandi õigust olla kaasatud ametlikku uurimismenetlusse, nagu seda nõuab ELTL artikli 108 lõige 2 ja määruse (EL) 2015/1589 artikli 6 lõige 1⁴, ei ole apellant tõendanud, et kui tal oleks olnud võimalik esitada oma märkused, siis võinuksid need muuta komisjoni järeldust kõnealuse abi saajate vahelise majandusliku järjepidevuse kohta. Seda arvestades ei olnud alust vaidlusaluse otsuse tühistamiseks.

¹ Algkeel: prantsuse.

² T-603/19, edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“, EU:T:2022:555.

³ Otsus riigiabi SA.33846 – (2015/C) (ex 2014/NN) (ex 2011/CP) kohta, mida Soome andis äriühingule Helsingin Bussiliikenne Oy (ELT 2020, L 404, lk 10; edaspidi „vaidlusalune otsus“).

⁴ Nõukogu 13. juuli 2015. aasta määrus, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 108 kohaldamiseks (ELT 2015, L 248, lk 9; edaspidi „määrus 2015/1589“).

4. Apellatsioonkaebus annab Euroopa Kohtule uue võimaluse tõlgendada määruse 2015/1589 artikli 6 lõikes 1 kasutatud mõistet „asjakohased faktid ja õigusküsimused“ ning täpsustada, millised õiguslikud tagajärjed võivad tuleneda sellest, kui ebaseadusliku riigiabi saajal puudub võimalus esitada ametliku uurimismenetluse ajal oma märkused, ennekõike juhul, kui asjaomane äritegevus on üle antud uuele omanikule pärast tähtaega, mille komisjon on andnud märkuste esitamisest huvitatud pooltele.

II. Õiguslik raamistik

5. Määruse 2015/1589 artikkel 1 „Mõisted“ sätestab:

„Käesolevas määruses kasutatakse järgmisi mõisteid:

[...]

h) „huvitatud pool“ – mis tahes liikmesriik, isik, ettevõtja või ettevõtjate ühendus, kelle huve võib abi andmine mõjutada, eriti abi saaja, konkureerivad ettevõtjad ja ametiliidud.“

6. Määruse 2015/1589 artikkel 6 „Ametlik uurimismenetlus“ näeb ette:

„1. Ametliku uurimismenetluse algatamise otsuses esitatakse kokkuvõtlikult asjakohased faktid ja õigusküsimused ning see sisaldab komisjoni esialgset hinnangut selle kohta, kas kavatsatud meetmel on abi iseloom, ja kahtlusi selle siseturuga kokkusobivuse kohta. Otsuses kutsutakse kõnealust liikmesriiki ja teisi huvitatud pooli üles esitama märkusi ettenähtud aja jooksul, mis tavaliselt ei ületa ühte kuud. Nõuetekohaselt põhjendatud juhtudel võib komisjon seda tähtaega pikendada.

[...]“.

III. Vaidluse taust

7. Vaidluse taust on toodud vaidlustatud kohtuotsuse punktides 2–9 ja selle võib kokku võtta järgmiselt.

8. Helsingin Bussiliikenne (edaspidi „endine HelB“)⁵ asutati 1. jaanuaril 2005 Helsingin kaupunkile (Helsingi linn, Soome) kuuluva eraõigusliku transpordiettevõtja Suomen Turistiauto Oy poolt pärast seda, kui viimane oli omandanud Helsingi linnatranspordi ameti poolt loodud ettevõtte HKL-Bussiliikenne Oy varad ja kohustused. Endine HelB käitis bussiliine Helsingi (Soome) piirkonnas ning osutas tsarterveo- ja bussirenditeenuseid. Nimetatud ettevõtja kuulus täielikult Helsingi linnale.

9. Helsingi linn võttis aastatel 2002–2012 HKL-Bussiliikenne ja endise HelB kasuks erinevaid meetmeid (edaspidi „vaidlusalused meetmed“). Esiteks andis ta 2002. aastal ettevõtjale HKL-Bussiliikenne 14,5 miljonit eurot laenu, et ettevõtja saaks hankida bussitranspordiks vajalikku varustust. Endine HelB võttis selle laenu 1. jaanuaril 2005 üle. Teiseks andis Helsingi linn viimase asutamisel talle allutatud laenu kogusummas 15 893 700,37 eurot eesmärgiga refi-

⁵ Käesolevas ettepanekus järgitakse vaidlustatud kohtuotsuses Üldkohtu kasutatud kirjaviisi.

nantseerida HKL-Bussiliikenne ja Suomen Turistiauto mõningaid kohustusi. Kolmandaks andis Helsingi linn 31. jaanuaril 2011 ja 23. mail 2012 endisele HelB-le veel kaks allutatud laenu, vastavalt 5,8 miljonit eurot ja 8 miljonit eurot.

10. Avalikke veoteenuseid osutavad äriühingud Nobina Sverige AB ja Nobina Finland Oy esitasid 31. oktoobril 2011 komisjonile kaebuse, millega nende emaettevõtja Nobina AB liitus 15. novembril 2011. Kaebuses väitsid nad, et Soome Vabariik on endisele HelB-le andnud ebaseaduslikku abi. Komisjon edastas selle kaebuse 22. novembril 2011 Soome Vabariigile.

11. Komisjon algatas 16. jaanuari 2015. aasta otsusega C(2015) 80 (final)⁶ vaidlusaluste meetmete suhtes ELTL artikli 108 lõikega 2 ette nähtud ametliku uurimismenetluse. See otsus avaldati *Euroopa Liidu Teatajas* 10. aprillil 2015 ja selles paluti huvitatud isikutel esitada oma märkused ühe kuu jooksul alates otsuse avaldamisest.

12. Helsingi linn teavitas menetluse käigus 24. juunil 2015 komisjoni endise HelB müügiprotsessi alustamisest. Soome Vabariik edastas 5. novembril 2015 komisjonile apellandiga koostatud müügilepingu projekti.

13. Endine HelB müüdi 14. detsembril 2015 apellandile, endise nimetusega Viikin Linja Oy. Vastavalt müügilepingu tingimustele nimetati viimane ümber Helsingin Bussiliikenne Oy-ks (edaspidi „uus HelB“). Müügitehinguga seotud dokumendid sisaldasid klauslit, millega nähti endise HelB ostjale ette täielik hüvitis riigiabi tagasinõudmisest tulenevate nõuete korral (edaspidi „hüvitisklausel“), ning osa müügihinnast tasuti tinghoiukontole, mis pidi jääma sinna kuni riigiabi kohta lõpliku otsuse tegemiseni või hiljemalt kuni 31. detsembrini 2022.

14. Viikin Linjale müük hõlmas kogu endise HelB äritegevust. Endisele HelB-le ei jäänud mingeid varasid peale tinghoiukontol olevate või sinna kantavate summade. Vaidlusalustest meetmetest tulenevaid kohustusi ei kantud üle uuele HelB-le. Pärast endise HelB müüki vabastas Helsingi linn ta kohustusest maksta tagasi 2002. aasta allutatud laenu eest võlgnetav summa. Lisaks, 11. detsembril 2015 konverteeris Helsingi linn 2005., 2011. ja 2012. aasta allutatud laenud, mida ei olnud tagasi makstud, endise HelB omakapitaliks.

15. Komisjon võttis 28. juunil 2019 vastu vaidlusaluse otsuse, ilma et apellandile oleks antud võimalus märkuste esitamiseks. Vaidlusaluse otsuse resolutsioon on sõnastatud järgmiselt:

„Artikkel 1

Riigiabi kogusummas 54 231 850 eurot, mida Soome [Vabariik] [vaidlusaluste] abimeetmete raames äriühingule Helsingin Bussiliikenne Oy ebaseaduslikult ja [ELTL] artikli 108 lõiget 3 rikkudes andis, on siseturuga kokkusobimatu.

Artikkel 2

1. Soome [Vabariik] peab artiklis 1 osutatud abi abisaajalt tagasi nõudma.
2. Võttes arvesse majanduslikku järjepidevust endise HelB (nüüdne Helsingin kaupungin Linja-autotoiminta Oy) ja uue HelB (täisnimi Helsingin Bussiliikenne Oy, varem Viikin Linja Oy)

⁶ Otsus riigiabimeetme SA.33846 (2015/C) (ex 2014/NN) (ex 2011/CP) kohta – Soome – Helsingin Bussiliikenne Oy (ELT 2015, C 116, lk 22; edaspidi „menetluse algatamise otsus“).

vahel, laiendatakse abi tagasimaksmise kohustust uuele HelB-le (täisnimi Helsingin Bussiliikenne Oy).

3. Tagasinõutavatelt summadel arvestatakse intressi alates kuupäevast, mil need anti abisaaja käsutusse, kuni nende tegeliku tagasimaksmiseni.

[...]

Artikkel 4

1. Soome [Vabariik] esitab komisjonile kahe kuu jooksul alates käesoleva otsuse teatavakstegemisest järgmise teabe:

a) abisaajalt tagasinõutav kogusumma (põhisumma ja intressid);

[...]“.

IV. Menetlus Üldkohtus ja vaidlustatud kohtuotsus

16. Uus HelB, keda toetab Soome Vabariik, palus Üldkohtul vaidlusalune otsus tühistada.

17. Hagi põhistamiseks esitas ta viis väidet: esiteks, et on rikutud olulist menetlusnormi, kuna vaidlusalune otsus võeti vastu apellandi menetlusõigusi rikkudes; teiseks, et komisjon on teinud ilmse hindamisvea, tuvastades majandusliku järjepidevuse olemasolu endise HelB ja uue HelB vahel; kolmandaks, et vaidlusalust otsust ei ole piisavalt põhjendatud; neljandaks, et rikutud on õiguspärase ootuse kaitse ja proportsionaalsuse põhimõtteid, ning viiendaks, et rikutud on ELTL artikli 107 lõiget 1.

18. Vaidlustatud kohtuotsusega jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

19. Esimesena leidis Üldkohus esiteks seoses olulise menetlusnormi rikkumisega, millele tuginetakse käesolevas apellatsioonkaebuses, et komisjon ei kohustunud ametlikku uurimismenetlust pikendama ametliku uurimismenetluse täiendamise või parandamise otsusega, nagu väidab apellant⁷.

20. Teiseks leidis Üldkohus siiski, et vastavalt kohtupraktikale, mis tuleneb 11. novembri 2021. aasta kohtuotsusest *Autostrada Wielkopolska vs. komisjon ja Poola*⁸, on käesoleva juhtumi konkreetsetel asjaoludel põhjendatud, et komisjon – kuna ta kavatses uurida endise HelB ja uue HelB tegevuse majandusliku järjepidevuse küsimust – kaasab edaspidi menetlusse apellandi kui vaidlusaluste meetmete alusel tegeliku abisaaja. Üldkohus järeldas, et kuna komisjon ei andnud apellandile võimalust esitada oma märkusi majandusliku järjepidevuse kohta, siis on komisjon rikkunud ELTL artikli 108 lõikega 2 tagatud õigust⁹.

⁷ Vaidlustatud kohtuotsus, punkt 41.

⁸ C-933/19 P, EU:C:2021:905, punkt 71.

⁹ Vaidlustatud kohtuotsus, punkt 48.

21. Kolmandaks leidis Üldkohus, et võttes arvesse, et tuvastatud rikkumine ei seonu komisjoni kohustustega ametliku uurimismenetluse algatamise kuupäeval, vaid nende kohustustega, mis komisjonil tekkisid selle menetluse käigus ilmnenu eriline asjaolu tõttu¹⁰, tuleb lugeda, et see institutsioon tegi menetlusvea, mitte ei rikkunud aga olulist vorminõuet¹¹. Sellele vaatamata ei ole apellant Üldkohtu hinnangul tõendanud, nagu nõuab asjakohane kohtupraktika, et kui tal oleks olnud võimalik esitada majandusliku järjepidevuse küsimuses oma märkused, siis oleksid need võinud muuta komisjoni asjaomast järeldust¹².

22. Teisena, mis puudutab väidet proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise kohta, leidis Üldkohus ühest küljest, et apellandil ei ole alust väita, et vaidlusaluste meetmetega antud abi tagasinõudmise kohustus peaks puudutama ainult väikest osa kõnealuse riigiabi summast.¹³ Teisest küljest märkis Üldkohus, et vastupidi apellandi väidetule ei ole komisjon kohustatud kindlaks tegema, millises ulatuses tuleb vaidlusaluste meetmetega antud riigiabi saajalt tagasi nõuda. Praktikast peab vaidlusaluse otsuse adreksaadiks olev Soome Vabariik kasutama meetmeid, mida ta peab ELTL artikli 288 alusel võtma, ja saavutama kõnealuse abi tagasinõudmisel võlgnetava summa tõhusa tagastamise – kui mitte endiselt HelB-lt, siis apellandilt.¹⁴

V. Poolte nõuded

23. Apellatsioonkaebuses palub apellant Euroopa Kohtul:

- tühistada vaidlustatud kohtuotsus;
- tühistada vaidlusalune otsus;
- mõista komisjonilt välja kõik apellandi Üldkohtus ja Euroopa Kohtus kantud menetluskulud koos seadusjärgse intressiga.

24. Komisjon palub Euroopa Kohtul:

- jätta apellatsioonkaebus rahuldamata;
- mõista apellandilt komisjoni kasuks välja menetluskulud täies ulatuses.

VI. Analüüs

25. Apellatsioonkaebuses tugineb apellant kahele väitele – menetlusnormi olulisele rikkumisele ja proportsionaalsuse põhimõtte rikkumisele.

¹⁰ Vaidlustatud kohtuotsus, punkt 50.

¹¹ Vaidlustatud kohtuotsus, punkt 51.

¹² Vaidlustatud kohtuotsus, punkt 64.

¹³ Vaidlustatud kohtuotsus, punkt 156.

¹⁴ Apelleeritav kohtuotsus, punkt 159.

A. Esimene väide, et rikutud on olulist menetlusnormi

26. Esimeses väites leiab apellant, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui järeldas, et komisjon ei ole vaidlusaluste meetmete kohta läbiviidud ametlikus uurimismenetluses rikkunud olulist vorminõuet.

27. See väide jaguneb kolmeks osaks, millest esimene osa puudutab komisjoni kohustust laiendada ametlikku uurimismenetlust uurimismenetluse täiendamise või parandamise otsuse avaldamisega, teine osa puudutab ELTL artikli 108 lõike 2 rikkumise – mille Üldkohus kvalifitseeris menetlusveaks, mitte aga menetluse olulise vorminõude rikkumiseks – kvalifitseerimist ning kolmas osa puudutab järeldust, et apellandi märkused majandusliku järjepidevuse kohta ei oleks saanud muuta komisjoni hinnangut vaidlusaluses otsuses.

1. Esimene väiteosa, mis puudutab komisjoni kohustust laiendada ametlikku uurimismenetlust uurimismenetluse täiendamise või parandamise otsuse avaldamisega

28. Selle väite esimeses osas märgib apellant, et Üldkohus leidis ebaõigesti, et komisjon ei olnud kohustatud pärast endise HelB tegevuse ülevõtmist apellandi poolt laiendama ametliku uurimismenetluse algatamise otsust. Apellandi hinnangul oli tegevuse ülevõtmine uus element, mis ei sisaldunud menetluse algatamise otsuses, mistõttu oleks komisjon pidanud uurimismenetlust laiendama, võttes vastu esialgse uurimismenetluse täiendamise või vähemalt parandamise otsuse. Komisjoni selline samm oleks andnud apellandile võimaluse esitada huvitatud poolena oma märkused, eriti majandusliku järjepidevuse kohta endise HelB-ga, nagu seda nõuab ELTL artikli 108 lõige 2.

29. Komisjon vaidleb neile argumentidele vastu. Ta leiab nagu Üldkohus, et majandusliku järjepidevuse olemasolu endise HelB ja uue HelB vahel ei muuda seisukohta abi saaja osas, kelle suhtes peab komisjon tuvastama riigiabi olemasolu ja selle kokkusobivuse siseturuga. Samuti ei tähenda majandusliku järjepidevuse tuvastamine, et komisjon oleks laiendanud uurimismenetluse eset. Neil asjaoludel leiab komisjon, et ta polnud kohustatud ametlikku uurimismenetlust laiendama ei uurimismenetluse täiendamise otsuse tegemisega ega parandamise otsuse avaldamisega.

30. Vastavalt ELTL artikli 108 lõike 2 esimesele lõigule, kui komisjon leiab pärast asjasse puutuvatelt isikutelt selgituste küsimist, et riigi poolt või riigi ressurssidest antav abi ei sobi siseturuga kokku ELTL artikli 107 järgi või et sellist abi kasutatakse valel eesmärgil, siis otsustab komisjon, et asjasse puutuv riik peab säärase abi lõpetama või muutma seda komisjoni määratud tähtaja jooksul.

31. Vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale on ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud ametlik uurimismenetlus hädavajalik, kui komisjonil on tõsiseid raskusi, tuvastamaks, kas meede on riigiabi ELTL artikli 107 tähenduses, ning tegemaks kindlaks, kas abi on siseturuga kokkusobiv¹⁵. Sellel menetlusel on kaks eesmärki: ühelt poolt võimaldada komisjonil saada enne otsuse tegemist juhtumi kõigi asjaolude kohta täielik selgus ning teiselt poolt kaitsta potentsiaalselt puudutatud kolmandate isikute õigusi¹⁶.

¹⁵ 14. septembri 2023. aasta kohtuotsus komisjon ja IGG vs. Dansk Erhverv (C-508/21 P ja C-509/21 P, EU:C:2023:669, punkt 69).

¹⁶ 20. märtsi 1984. aasta kohtuotsus Saksamaa vs. komisjon (84/82, EU:C:1984:117, punkt 13) ja 22. detsembri 2008. aasta kohtuotsus British Aggregates vs. komisjon (C-487/06 P, EU:C:2008:757, punkt 27).

32. Viimases küsimuses tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et isegi, kui riigiabi puudutav menetlus on selle ülesehitust silmas pidades menetlus, mis algatatakse ainult abi andmise eest vastutava liikmesriigi suhtes¹⁷, kohustab ELTL artikli 108 lõige 2 komisjoni ajal, mil viimane otsustab abimeetme suhtes algatada ametliku uurimismenetluse, võimaldada huvitatud pooltele esitada märkused.¹⁸

33. Selle kohustuse ulatuse määratleb määruse 2015/1589 artikli 1 alapunkt h, mille kohaselt on „huvitatud pool“ muu hulgas ettevõtja, kelle huve võib abi andmine mõjutada, eriti abi saaja.

34. Euroopa Kohus on ühtlasi täpsustanud, et teatise avaldamine *Euroopa Liidu Teatajas* on sobiv vahend, et anda kõigile huvitatud pooltele teada menetluse algatamisest. Teatise eesmärk on saada viimastelt kogu teave, mis on vajalik komisjoni edaspidiseks tegevuseks. See teatis annab asjaomastele isikutele ka tagatise, et nad kuulatakse ära¹⁹.

35. Lõpuks tuleb meenutada, et isegi kui huvitatud pooled ei saa ametliku uurimismenetluse ajal kaitseõigusi kasutada, sest see menetlus ei ole võistlev²⁰, on neil õigus olla kaasatud komisjoni haldusmenetlusesse ulatuses, mis on juhtumi asjaolusid arvestades sobiv²¹.

36. Praeguses asjas lükkas Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 36–41 tagasi apellandi väite, mille kohaselt kohustus komisjon pärast endise HelB tegevuse üleandmist menetluse algatamise otsust kas täiendada või parandama²².

37. Sisuliselt leidis Üldkohus ühest küljest, et komisjon ei muutnud analüüsi, mille ta tegi menetluse algatamise otsuses vaidlusalustest meetmetest abi saaja suhtes, ega üldisemalt seda analüüsi, mis puudutas abi olemasolu või selle kokkusobivust siseturuga.

38. Teisest küljest tuvastas Üldkohus, et kuigi komisjon leidis vaidlusaluse otsuse resolutsioonis, et endise HelB-ga majandusliku järjepidevuse tõttu tuleks kohustust tagastada vaidlusaluste meetmetega antud abi laiendada uuele HelB-le, ei saa seda asjaolu samastada sellega, et muutunud on meetmetest abi saaja, kelle suhtes tuleb komisjonil hinnata abi olemasolu ja selle kokkusobivust siseturuga.

39. Minu arvates ei saa selle arutluskäiguga nõustuda.

40. Tuleb meenutada, et määruse 2015/1589 artikli 6 lõige 1 defineerib ametliku uurimismenetluse algatamise otsuse kohustusliku sisu. Säte nõuab, et komisjon esitaks otsuses kokkuvõtlikult asjakohased faktid ja õigusküsimused, mida selle menetluse raames uuritakse, sealhulgas esialgse hinnangu, kas kavatsatud meetmel on abi iseloom, ja kahtlused selle meetme kokkusobivuse kohta siseturuga.

¹⁷ 11. märtsi 2020. aasta kohtuotsus komisjon vs. Gmina Miasto Gdynia ja Port Lotniczy Gdynia Kosakowo (C-56/18 P, EU:C:2020:192, punkt 73).

¹⁸ 11. detsembri 2008. aasta kohtuotsus komisjon vs. Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, punkt 55).

¹⁹ 11. märtsi 2020. aasta kohtuotsus komisjon vs. Gmina Miasto Gdynia ja Port Lotniczy Gdynia Kosakowo (C-56/18 P, EU:C:2020:192, punktid 71 ja 72).

²⁰ 11. märtsi 2020. aasta kohtuotsus komisjon vs. Gmina Miasto Gdynia ja Port Lotniczy Gdynia Kosakowo (C-56/18 P, EU:C:2020:192, punkt 74).

²¹ 17. juuli 2008. aasta kohtumäärus Athinaiki Techniki vs. komisjon (C-521/06 P, EU:C:2008:422, punkt 38 ja seal viidatud kohtupraktika).

²² Vt ka vaidlustatud kohtuotsus, punkt 33.

41. Mis puudutab määruse 2015/1589 artikli 6 lõikes 1 kasutatud mõistet „asjakohased faktid ja õigusküsimused“, siis tuleneb Euroopa Kohtu praktikast sisuliselt, et seda mõistet tuleb tõlgendada ametliku uurimismenetluse eesmärkide valguses, eelkõige selleks, et võimaldada huvitatud isikutel esitada oma märkused põhjenduste kohta, mis viisid komisjoni asjaomase menetluse algatamiseni, tagades nii ELTL artikli 108 lõike 2 soovitava toime²³.

42. Lisaks – ehkki Euroopa Kohus ei ole oma praktikas võtnud selle kohta selgesõnalist seisukohta – on Üldkohus korduvalt otsustanud, et abi saaja tuvastamine²⁴, kui see on ametliku uurimismenetluse algatamise ajal võimalik²⁵, on asjakohane fakt määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses. Tõepoolest, just sellise tuvastamise alusel teeb komisjon, kui ta on järeldanud, et on antud ebaseaduslikku abi, asjaomasele liikmesriigile ülesandeks võtta kõik vajalikud meetmed abi tagasinõudmiseks²⁶.

43. Selle kohtupraktika alused – millele Euroopa Kohus võiks minu hinnangul ka praegu tugineda – on asjakohased ka selles osas, mis puudutab tegelikku abi saajat, võttes arvesse, et just talle langeb abi tagastamise kohustus, kui eeldada – nagu see on praegusel juhul –, et komisjon tuvastab majandusliku järjepidevuse tema ja abi esialgse saaja vahel. Tegelikku abi saaja isikut tuleb seega lugeda asjakohaseks faktiks määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses ning seega – tingimusel, et selles etapis on tema tuvastamine vähemalt esialgu võimalik – tuleb ta kindlasti nimetada ametliku uurimismenetluse algatamise otsuses.

44. Kuid küsimus, mis tekib praeguses asjas – arvestades, et tegelikku abi saaja isik saadi teada alles pärast komisjoni poolt määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 alusel huvitatud isikutele määratud tähtaega märkuste esitamiseks –, on küsimus selle kohta, kas enne lõpliku otsuse tegemist tulnuks avaldada uus otsus või vähemalt parandamise otsus.

45. Selles osas tuleb kõigepealt meenutada, et riigiabi menetlust reguleerivad normid ei näe sõnaselgelt ette võimalust seoses pooleli oleva menetlusega võtta vastu menetluse täiendamise või parandamise otsust.

46. Sellele vaatamata ei tohiks see tõdemus Euroopa Kohtu praktika kohaselt takistada menetluse parandamise otsuse tegemist või vajaduse korral ametliku uurimismenetluse täiendamist, kui menetluse algatamise esialgne otsus tugines ebatäielikele faktidele või nende faktide ebaõigele õiguslikule kvalifitseerimisele²⁷.

47. Euroopa Kohtu praktika nõuab samuti, et võetaks arvesse seda, kui ametliku uurimismenetluse algatamise otsus on tehtud ebatäielike faktide põhjal, ning mitte ainult siis, kui otsuses ei viidata otsuse tegemise ajal teada olnud faktidele, vaid ka siis, kui menetluse ajal on ilmnunud uusi või teistsuguseid fakte²⁸.

²³ Vt selle kohta 10. märtsi 2022. aasta kohtuotsus komisjon vs. Freistaat Bayern jt (C-167/19 P ja C-171/19 P; edaspidi „kohtuotsus komisjon vs. Freistaat Bayern jt“, EU:C:2022:176, punktid 57 ja 91).

²⁴ Kui pole näidatud teisiti ning selleks, et vältida pidevaid kordusi, tuleb viiteid „abi saajale“ või „tegelikule abi saajale“ komisjoni poolt läbiviidava ametliku uurimismenetluse raames mõista kui viiteid „eeldatavale abi saajale“ või „eeldatavale tegelikule abi saajale“.

²⁵ Komisjon ei ole kohustatud oma lõplikus otsuses abi saajat kindlaks tegema, kui tema kindlaks tegemine on raske, ennekõike seetõttu, et abikava on veel jõus (vt 13. veebruari 2014. aasta kohtuotsus Mediaset, C-69/13, EU:C:2014:71, punkt 22).

²⁶ 22. veebruari 2006. aasta kohtuotsus Le Levant 001 jt vs. komisjon (T-34/02, EU:T:2006:59, punktid 80, 82 ja 83).

²⁷ Vt selle kohta 13. juuni 2013. aasta kohtuotsus HGA jt vs. komisjon (C-630/11 P–C-633/11 P, EU:C:2013:387, punktid 50 ja 51).

²⁸ Vt selle kohta 11. novembri 2021. aasta kohtuotsus Autostrada Wielkopolska vs. komisjon ja Poola (C-933/19 P, EU:C:2021:905, punkt 71).

48. Sellest järeldub, et kuivõrd fakt võib olla „asjakohane fakt“ määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses, tähendab fakti puudumine või puudulikkus või isegi ebaõigsus ametliku uurimismenetluse algatamise otsuses seda, et komisjon kohustub vastu võtma kas menetluse täiendamise otsuse või parandamise otsuse²⁹, olenemata sellest, kas see fakt oli olemas juba enne menetluse algatamist või mitte.

49. Praeguses asjas tuleb tõdeda – nagu tuleneb ka vaidlustatud kohtuotsuse punktidest 42–46 –, et komisjonile anti teada, et endise HelB tegevus anti üle 2015. aasta juunis ning et üleandmise ja vaidlusaluse otsuse tegemise vahele jäi kolm ja pool aastat. Pealegi tuvastas komisjon endise HelB ja uue HelB vahelise ülemineku alusel vaidlustatud otsuse artiklis 2 nende kahe ettevõtja vahelise majandusliku järjepidevuse ning majandusliku järjepidevuse alusel apellandi kohustuse kõnealune abi tagastada, nagu on märgitud vaidlusaluse otsuse esimeses artiklis.

50. Minu hinnangul tuleneb eelnevalt tehtud järeldustest selgelt, et komisjoni poolt ametliku menetluse raames tegelikult läbi viidud analüüs – mis selgelt kajastub vaidlusaluse otsuse resolutsiooni – ületas menetluse algatamise otsuses esialgu määratletu. Tõepoolest, kuna endise HelB ja uue HelB vaheline üleminek leidis aset hiljem, siis ei kajastunud see menetluse algatamise otsuses, kuid komisjon tegi sellest oma uurimise ühe põhiaspekti, mille abil tegi kindlaks, et apellant on kõnealuse abi tegelik saaja.

51. See näitab selgelt, et ühelt poolt sai endise HelB ja uue HelB vaheline üleminek, kui see oli kord komisjonile teatavaks saanud, uurimise üheks asjakohaseks faktiks määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses, ning et ametliku uurimismenetluse algatamise otsus põhines seega asjakohastel, kuid ebatäielikel faktidel.

52. Teiselt poolt – osas, milles ametliku uurimismenetluse algatamise otsuses ei määratletud apellanti abi tegeliku saajana – võib märgata ebakõla komisjoni poolt tehtud analüüsi ja komisjoni kohustuse vahel teavitada huvitatud isikuid ELTL artikli 108 lõike 2 ja määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 alusel.

53. Komisjon ei andnud apellandile, ehkki viimane tuvastati kõnealuse abi tegeliku saajana, mitte üheski menetlusetapis võimalust esitada ELTL artikli 108 lõike 2 alusel oma märkuseid, kuigi apellant oli huvitatud pool, keda vahetult puudutas üks ametliku uurimismenetluse asjakohastest faktidest. Nagu väidab apellant, siis kuigi ta oli abi esialgse saajaga võrreldavas olukorras, ei olnud tal vähimatki võimalust esitada oma märkuseid, asjakohast teavet ega tõendeid kõnealuse abi tegeliku saaja kohta enne, kui komisjon võttis vastu otsuse abi tagasinõudmise kohta.

54. Ka teistele menetlusest huvitatud pooltele oleks tulnud teatada võimalusest esitada oma märkused majandusliku järjepidevuse kohta endise HelB ja uue HelB vahel. Selles osas piisab, kui märkida näiteks, et apellandi konkurentideks olevad ettevõtjad, kes esitasid komisjonile kaebuse, oleksid samuti tahtnud esitada oma märkused abi tagasinõudmise kohta uuel HelB-lt, kellest oli pärast endise HelB tegevuse ülevõtmist saanud nende konkurent turul. Arvestades, et komisjon ei avaldanud menetluse täiendamise otsust, selleks et teavitada neid ametliku uurimismenetluse ajal selgunud uuest faktist, ei olnud ka neil võimalust selles küsimuses arvamust avaldada.

²⁹ Täiendava otsuse vastuvõtmine on loomulikult vajalik olukorras, kus info esialgsest menetluse algatamise otsusest puudus või oli puudulik, seevastu parandamise otsus tuleks vastu võtta siis, kui info oli ebaõige.

55. Võttes arvesse eespool märgitud, leian, et kuna ametliku uurimismenetluse algatamise otsuses ei olnud esialgu kõiki asjakohaseid fakte, millele komisjon järgnevalt analüüsis tugines, siis oleks tulnud avaldada menetluse täiendamise otsus, et täita ELTL artikli 108 lõikest 2 ja määruse 2015/1589 artikli 6 lõikest 1 tulenevad kohustused³⁰.

56. Eelnevat järeldust ei väära ka komisjoni argumentid.

57. Esiteks – vastupidi sellele, mida väidab komisjon – tuleb tõdeda, et kuigi vaidlusaluses otsuses tehtud analüüsiga tuvastati, et apellant on abi saaja, kes vastutab kõnealuse abi tagasimaksmise eest, ei olnud Üldkohtul õigust järeldada, et komisjoni poolt menetluse algatamise otsuses tehtud analüüsi ei ole vaidlusalustest meetmetest abi saanud isiku osas muudetud. Selles osas tuleb meenutada, et esialgseks abi saajaks olnud ettevõtja sisuliselt kadus ning tal on ainult jääkvara, mistõttu apellant, kes on komisjoni hinnangul abi tegelik saaja, muutub ainsaks ettevõtjaks, kellelt saab nõuda abi tagastamist.

58. Teiseks ei muuda minu poolt Euroopa Kohtule pakutav lähenemisviis komisjoni ja liikmesriigi vahel toimuva ja Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikas kirjeldatud ametliku uurimismenetluse kahepoolset olemust, ehkki komisjon arvab teisiti. Vastupidi – selle lähenemisviisi eesmärk on tagada ELTL artikli 108 lõike 2 ja määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 kohaldamine, sest need sätted panevad komisjonile sõnaselge kohustuse tagada huvitatud pooltele nende sätetega antud õigused.

59. Kolmandaks ei lükka eespool toodud hinnangut ümber asjaolu, et komisjonil on pädevus võtta abi tegeliku saaja kohta vastu lisa- ja täiendavaid otsuseid, nagu ta väidab. Esiteks tuleb nimelt tõdeda, et selliseid otsuseid ei võetud vastu käesolevas kohtuasjas, kus komisjon otsustas võtta tegeliku abi saaja suhtes seisukoht alles ametliku uurimismenetluse lõppedes vaidlusaluses otsuses. Teiseks tuleb meenutada, et lisa- või täiendavate otsuste vastuvõtmisel on abi tegelikul saajal võimalik esitada märkused majandusliku järjepidevuse kohta teise ettevõtjaga, kuid praeguses asjas tal seda võimalust kindlasti ei olnud.

60. Sellest järeldub, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 41, et komisjon ei kohustunud pärast seda, kui endise HelB tegevuse võttis üle apellant, avaldama menetluse täiendamise otsust.

61. Neil põhjustel tuleb minu hinnangul esimese väite esimese osaga nõustuda, mistõttu peaks Euroopa Kohus vaidlustatud kohtuotsuse tühistama, ilma et oleks vaja hinnata selle väite kahte ülejäänud osa või apellandi teist väidet.

62. Lisaks osutan, et Euroopa Kohus saab Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 61 esimese lõigu alusel, kui menetlusstaadium lubab, ise teha asja suhtes lõpliku kohtuotsuse.

63. Kuna praeguses asjas põhineb apellandi Üldkohtule esitatud tühistamishagi väidetel, mille osas on Üldkohtus toimunud võistlev menetlus ning mille analüüsimine ei vaja minu hinnangul ühegi täiendava menetlust korraldava meetme võtmist ega ühegi menetlustoimingu tegemist, siis leian, et Euroopa Kohus saab selles asjas ise teha lõpliku otsuse.

³⁰ Vt sama teema kohta ka 22. veebruari 2006. aasta kohtuotsus *Le Levant 001 jt vs. komisjon* (T-34/02, EU:T:2006:59, punkt 83), millele on osundatud käesoleva ettepaneku punktis 42 ja kus leitakse, et kõnealuse abi saaja peab olema nimetatud kas komisjoni menetluse algatamise otsuses või „ametliku uurimismenetluse mõnes hilisemas staadiumis, mis eelneb lõpliku otsuse vastuvõtmisele“.

64. Lisaks tuleb märkida, et apellandi poolt Üldkohtule esitatud tühistamishagi esimene väide puudutas menetlusnormi olulist rikkumist, sest vaidlusalune otsus võeti vastu apellandi menetlusõigusi rikkudes.

65. Selles osas tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et kohustus anda ametliku uurimismenetluse algatamisel huvitatud pooltele võimalus märkuste esitamiseks on oluline vorminõue ning selle eiramine ametliku uurimismenetluse algatamise otsuses on asjakohane fakt määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses, mis tuleb lugeda sellise vorminõude rikkumiseks, et see toob kaasa otsuse automaatse tühistamise³¹.

66. Samasugust tagajärge tuleb samadel tingimustel loomulikult jaatada ka juhul, kus komisjon on ekslikult jätnud avaldamata menetluse täiendamise otsuse pärast seda, kui on ilmnenud uus asjaolu, mis on asjakohane fakt määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses.

67. Kuna komisjon jättis avaldamata menetluse täiendamise otsuse ning see on menetlusnormi oluline rikkumine, siis tuleb käesolevas kohtuasjas nõustuda apellandi poolt Üldkohtule esitatud tühistamishagi esimese väitega ja lähtudes nõuetest, mille ta oma hagis esitas, tühistada vaidlustatud otsus.

68. Võttes arvesse kõiki eespool esitatud kaalutlusi, analüüsin vaid täiendavalt ja ainult ulatuses, milles Euroopa Kohus ei jaga minu eelnevaid ettepanekuid, lühidalt ka käesoleva väite teist ja kolmandat osa.

2. Teine väiteosa, mis puudutab ELTL artikli 108 lõike 2 rikkumise – mille Üldkohus luges menetlusveaks – kvalifitseerimist

69. Esimese väite teises osas leiab apellant, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui leidis, et apellandi õiguse olla haldusmenetlusesse kaasatud rikkumine ei ole menetluse olulise vorminõude rikkumine, vaid ainult menetlusviga, mis ei saa kaasa tuua vaidlusaluse otsuse tühistamist, sest on kindlaks tehtud, et selle vea puudumisel ei oleks vaidlusalune otsus saanud olla teistsuguse sisuga.

70. Komisjon vaidleb neile argumentidele vastu. Lisaks sellele, et ta nõustub Üldkohtu järeldusega, et puudus menetluse olulise vorminõude rikkumine, leiab komisjon, et Euroopa Kohus peaks asendama vaidlustatud kohtuotsuse põhjendava osa, sest komisjon leiab, et ta ei ole teinud mingit menetlusviga, kui jättis apellandi kaasamata ametlikku uurimismenetluse.

71. Kõigepealt tuleb juhtida tähelepanu, et esimese väite see osa tugineb eeldusele, mille kohaselt ja vastupidi minu eelnevast analüüsist tulenevale järeldusele ei kohustunud komisjon pärast endise HelB tegevuse apellandi poolt ülevõtmist avaldama uurimismenetluse täiendamise otsust. Kuid ka selline kaalutlus ei välista, et komisjon kohustus igal juhul ELTL artikli 108 lõike 2 alusel apellandi sellesse menetlusse kaasama.

72. Selles osas leidis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktis 48, et käesoleva juhtumi konkreetsetel asjaoludel on põhjendatud, et komisjon – kuna ta kavatses uurida endise HelB ja uue HelB tegevuse majandusliku järjepidevuse küsimust – kaasab edaspidi menetlusse apellandi

³¹ 11. detsembri 2008. aasta kohtuotsus komisjon vs. Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709, punkt 55) ja kohtuotsus komisjon vs. Freistaat Bayern jt (punkt 94).

kui vaidlusaluste meetmete tegeliku abisaaja. Kuna komisjon ei andnud apellandile võimalust esitada oma märkusi majandusliku järjepidevuse kohta, siis on komisjon – nagu leiab Üldkohus – rikkunud ELTL artikli 108 lõikega 2 tagatud õigust.

73. Mis puudutab kõigepealt komisjoni taotlust põhjenduste asendamiseks, siis jagan ma Üldkohtu seisukohta, et apellant oleks tulnud edaspidi ametlikku uurimismenetlusse kaasata, mistõttu tema kaasamata jätmine tõi kaasa tema menetlusõiguste rikkumise.

74. Lisaks, nagu on märgitud ka käesoleva ettepaneku punktis 47, on Euroopa Kohus otsustanud, et on asjaolusid, mil uute või teistsuguste faktide tuvastamine võrreldes nende faktidega, millele viidati menetluse algatamise otsuses, võib tuua kaasa vajaduse kaasata menetlusse täiendavaid huvitatud pooli³².

75. Käesolevas asjas leidis Üldkohus eespool viidatud kohtupraktika valguses õigesti, et endise HelB tegevuse üleandmine uuele HelB-le oli selline asjaolu, mis õigustab apellandi kaasamist ametlikku uurimismenetlusse, pidades eelkõige silmas seda, et komisjon analüüsis selle menetluse ajal majandusliku järjepidevuse küsimust endise HelB ja uue HelB tegevuste vahel ning rajas vaidlusaluse otsuse põhjendused ja resolutsiooni just selle analüüsi tulemustele.

76. Kuna komisjon ei kaasanud aga apellanti kui tegelikku vaidlusalustest meetmetest abi saajat ühelgi ajahetkel menetlusse, ehkki otsustas selle menetluse lõppedes laiendada apellandile asjaomase abi tagastamise kohustuse, siis ei täitnud komisjon apellandi ees tal lasuvaid menetluslikke kohustusi.

77. Seetõttu leian, et õige on Üldkohtu järeldus, mille kohaselt on komisjon rikkunud apellandile ELTL artikli 108 lõikega 2 tagatud õigust.

78. Komisjoni taotlus põhjenduste asendamiseks tuleb minu arvates jätta rahuldamata.

79. Mis puudutab teiseks õiguslikke tagajärgi, mis tulenevad sellest, et komisjon ei täitnud apellandi suhtes oma menetluslikke kohustusi, siis kvalifitseeris Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 49–51 selle rikkumise menetlusveaks.

80. Sisuliselt otsustas Üldkohus, et rikkumine, mis seisnes selles, et apellanti ei kaasatud ametlikku uurimismenetlusse, ei puudutanud komisjoni kohustusi menetluse algatamise kuupäeva seisuga – mis oleks viinud olulise vorminõude rikkumise tuvastamiseni –, vaid kohustusi, mis lasusid komisjonil sellisest konkreetsest sündmusest tingitud erilise asjaolu tõttu, mis leidis aset pärast seda, kui huvitatud pooltel paluti esitada oma märkused, ja enne seda, kui vaidlustatud otsus vastu võeti. Üldkohus tugines selles osas kohtuotsusele komisjon vs. Freistaat Bayern jt³³.

81. Neil asjaoludel järeldas Üldkohus, et vaidlusaluse otsuse saab täies ulatuses või osaliselt tühistada vaid siis, kui on tuvastatud, et vastava rikkumise puudumisel oleks sellel otsusel võinud olla teistsugune sisu.

³² Minu arvates tuleb seda kohtupraktikat mõista nii, et see on tuletatud Euroopa Kohtu teistest samateemalistest lahenditest, millele on viidatud käesoleva ettepaneku punktis 35 ning mille kohaselt tuleb õigust olla komisjoni poolt haldusmenetlusse kaasatud teostada meetme abil, mis on sobiv, „võttes arvesse konkreetse juhtumi asjaolusid“.

³³ Vt selle kohtuotsuse punkt 94.

82. Minu hinnangul tugineb Üldkohtu poolt tehtud eristamine, selleks et kindlaks teha, kas tegemist on olulise vorminõude rikkumisega või alternatiivsena menetlusveaga, siiski kunstlikele eeldustele, sest huvitatud poolte menetlusõiguste rikkumise õiguslik tagajärg ei saa sõltuda sellest, millal rikkumine toimus. Pealegi, nagu väidab apellant, oleksid huvitatud pooled, kes saavad huvitatud poole staatuse enne ametliku uurimismenetluse algatamist, eelisseisundis võrreldes nendega, kes saavad selle staatuse hiljem – pärast menetluse algatamist aset leidnud sündmuse tõttu nagu praeguses asjas – ja kes peaksid asjaomase akti tühistamiseks oma staatust seetõttu rangemate reeglite alusel tõendama.

83. Seevastu, nagu on viidatud käesoleva ettepaneku punktis 48, on olulise vorminõude rikkumise tuvastamisel ainus otsustav asjaolu see, et komisjon ei andnud vähemalt esialgu huvitatud pooltele võimalust avaldada arvamust „asjakohase fakti“ kohta määruse 2015/1589 artikli 6 lõike 1 tähenduses, ehkki tugines sellele faktile järgnevalt lõpliku otsuse tegemisel, olenemata sellest, kas vastav asjaolu oli enne ametliku uurimismenetluse algatamist olemas või mitte.

84. See on veelgi enam nii, kui – nagu praeguses asjas – huvitatud isik, kellelt komisjon märkusi ei küsinud, on sama isik, kes peab tagastama kogu abi, mis vaidlusaluse otsusega loetakse ebaseaduslikuks ja siseturuga kokkusobimatuks.

85. Tõepoolest – vastuseks küsimusele, mille esitas Euroopa Kohus komisjonile istungil vastamiseks, kinnitas komisjon, et vaidlusaluse otsuse tingimused takistasid uuesti kaalumast apellandi kui abi tegeliku saaja staatust ja muutmast abi summat, mille apellant peab vaidlusaluse otsuse resolutsiooni kohaselt Soomele tagasi maksma. Apellant kinnitas omalt poolt, et nii vaidlusaluse otsuse täitmise eest vastutavad ametiasutused kui liikmesriigi kõrgeimad kohtud tegutsesid kooskõlas nimetatud otsusele antud tõlgendusega.

86. Sellest järeldub, et apellandil ei olnud võimalik märkusi esitada ei komisjonile, sest viimane ei andnud talle selleks võimalust, ega liikmesriigi asutustele, sest vaidlusaluse otsuse põhjendused ja resolutsioon ei jätnud neile asutustele mingit kaalutlusruumi, et hinnata, millise tegeliku eelise sai apellant pärast endise HelB tegevuse ülevõtmist.

87. Seetõttu, ehkki ma võin mõista pragmaatilisi kaalutlusi, millele tuginev kohtupraktika seoses nõudega tõendada, et vaidlustatud otsus oleks võinud menetlusvea tuvastamise tõttu olla teistsugune – st vajadus komisjoni läbiviidavaid haldusmenetlusi asjatult mitte takistada –, ei usu ma, et hageja peaks sellise lähenemisega praeguses asjas nõustuma, sest selle lähenemise kooskõla Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 41 tundub mulle äärmiselt küsitav.

88. Eeltoodut arvestades palun Euroopa Kohtul otsustada, et apellandi menetluse kaasamise õiguse rikkumine on olulise vorminõude rikkumine, mis toob kaasa vaidlusaluse otsuse tühistamise, ilma et apellant peaks midagi täiendavalt tõendama.

89. Veelgi enam, soovin märkida, nagu olen väljendanud ka eespool punktis 58, et lähenemisviis, mida soovitan Euroopa Kohtul järgida, ei sea kahtluse alla komisjoni ja asjaomase liikmesriigi vahelise ametliku uurimismenetluse kahepoolset olemust. Vastupidi, selle lähenemisviisi eesmärk on tagada apellandile ELTL artikli 108 lõikega 2 antud menetlusõiguste piisav õiguslik kaitse, kuivõrd apellant on huvitatud pool, kellel polnud vähimatki võimalust esitada oma märkusi ühe otsustava asjaolu kohta vaidlusaluses otsuses, mis teda otseselt puudutab.

90. Lisaks ei ole see lähenemisviis vastuolus kohtuotsusega komisjon *vs.* Freistaat Bayern jt, millele Üldkohus oma põhjendustes tugineb. Euroopa Kohus kinnitas viidatud kohtuotsuses, et ametliku uurimismenetluse algatamise otsusest asjakohase teabe väljajätmine tuleb lugeda olulise vorminõude rikkumiseks. Euroopa Kohus ei välistanud aga kuidagi, et selline õiguslik kvalifitseerimine võiks kehtida ka komisjoni poolsele ELTL artikli 108 lõikega 2 garanteeritud õiguse rikkumisele, mis leiab aset mitte ametliku uurimismenetluse alguses, vaid selle ajal.

91. Lõpuks ei lähe pakutav lähenemisviis vastuollu ka Euroopa Kohtu otsustega kohtuasjades komisjon *vs.* Gmina Miasto Gdynia ja Port Lotniczy Gdynia Kosakowo³⁴ ning Autostrada Wielkopolska *vs.* komisjon ja Poola³⁵, millele vaidlustatud kohtuotsuses samuti viidatakse. Asjaolud, mis nende kahe kohtuotsuseni viisid, puudutasid õigusliku raamistiku muutmist abimeetme ametliku uurimismenetluse ajal. Euroopa Kohus otsustas varasema kohtupraktika alusel³⁶ sisuliselt, et kui õiguslik režiim muutub pärast seda, kui komisjon on andnud huvitatud pooltele võimaluse esitada märkused, kuid enne abikava puudutava lõpliku otsuse tegemist, siis ei saa nimetatud pooltelt uute märkuste küsimata jätmine iseenesest viia selle otsuse tühistamiseni. Praeguse asja asjaolud erinevad viidatud kohtuotsuste asjaoludest ning tuleb veel kord nentida, et apellandil polnud vähimatki võimalust oma märkusi komisjonile esitada.

92. Neil põhjustel tuleb esimese väite teise osaga minu arvates nõustuda.

93. Veelgi enam – võttes arvesse, et selle väiteosaga nõustumisel oleksid vaidlusalusel otsusel samad õiguslikud tagajärjed kui esimese osaga nõustumisel, nagu ma selle välja pakkusin, siis kehtivad selles osas samad kaalutlused, mille esitasin käesoleva ettepaneku punktides 62–67.

3. Kolmas väiteosa, mis puudutab õigusnormi rikkumist, kuna Üldkohus leidis, et komisjoni tehtud haldusviga ei saanud viia teistsuguse otsuseni

94. Esimese väite kolmanda osaga vaidlustab apellant Üldkohtu järelduse, mille kohaselt ei oleks vaidlusalusel otsusel saanud olla teistsugust sisu, kui apellandil olnuks võimalus haldusmenetluse ajal esitada oma märkused majandusliku järjepidevuse kohta. Sisuliselt väidab apellant, et ta oleks saanud esitada täiendavad märkused küsimuse kohta, kas kõnealune abi talle tegelikult üle anti, ning eriti asjaolude kohta, mis puudutavad tegevuse ülevõtmist, asjaomase turu tingimusi, ostuhinna vastavust turuhinnale ja majanduslikku järjepidevust.

95. Komisjon vaidleb neile argumentidele vastu. Tema arvates vaidlustab apellant tegelikult hoopis vaidlustatud kohtuotsuses esimese analüüsitud väite raames Üldkohtu poolt asjaoludele antud hinnangu. Selline vaidlustamine aga ei ole apellatsioonimenetluses vastuvõetav, välja arvatud juhul, kui tuginetakse faktide moonutamisele, mida komisjoni hinnangul praeguses asjas ei tehta.

96. Kõigepealt tuleb meenutada, et selle väiteosa analüüsimine eeldab, et Euroopa Kohus leiab – nagu Üldkohus leidis vaidlustatud kohtuotsuses –, et see, et komisjon jättis apellandi ametlikku uurimismenetlusse kaasamata, on menetlusviga, mitte aga olulise vorminõude rikkumine.

³⁴ 11. märtsi 2020. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Gmina Miasto Gdynia ja Port Lotniczy Gdynia Kosakowo (C-56/18 P, EU:C:2020:192, punktid 80 ja 81).

³⁵ 11. novembri 2021. aasta kohtuotsus Autostrada Wielkopolska *vs.* komisjon ja Poola (C-933/19 P, EU:C:2021:905, punktid 67 ja 68).

³⁶ 8. mai 2008. aasta kohtuotsus Ferriere Nord *vs.* komisjon (C-49/05 P, EU:C:2008:259) ja 11. detsembri 2008. aasta kohtuotsus komisjon *vs.* Freistaat Sachsen (C-334/07 P, EU:C:2008:709).

97. Selles osas tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale ei pea apellant, kes tugineb oma menetlusõiguste rikkumisele, tõendama, et liidu asjaomase institutsiooni otsusel oleks võinud olla teistsugune sisu, vaid ainult seda, et selline oletus ei ole täielikult välistatud³⁷. Seda küsimust tuleb igal juhul hinnata konkreetse asja faktilisi ja õiguslikke asjaolusid arvestades³⁸.

98. Veelgi enam, väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et majanduslikku järjepidevust varade ülemineku osapoolteks olevate äriühingute vahel hinnatakse mitme teguri alusel, milleks on ülemineku ese ehk varad ja kohustused, tööjõu säilitamine ja varade kogum, ülemineku hind, kes on ülevõtva ja algse ettevõtja aktsionärid või omanikud, ülemineku aeg, st pärast uurimise algust, menetluse algatamist või lõplikku otsust, või tehingu majanduslik loogika³⁹.

99. Praeguses asjas analüüsis Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuse punktides 52–63 apellandi esitatud argumente, mille eesmärk oli näidata, et kui apellandil olnuks võimalus komisjoni poolt juhитavas haldusmenetluses olla enne vaidlusaluse otsuse tegemist ära kuulatud, siis oleks komisjoni hinnang majanduslikule järjepidevusele endise HelB ja uue HelB vahel võinud olla teistsugune. Sellele vaatamata otsustas Üldkohus, et vastupidi apellandi väidetule ei ole ta seda tõendanud.

100. Praeguses apellatsioonimenetluses piisab, kui tõdeda, nagu seda teeb komisjon, et apellant ei ole esitanud teistsuguseid argumente kui need, mille ta esitas Üldkohtule. Tegelikult kinnitab apellant endiselt – nagu ta tegi seda juba tühistamishagis –, et ta oleks edastanud komisjonile täiendava ja otsustava tähtsusega teabe küsimuse kohta, kas kõnealune abi talle üle anti. Ometi ei selgita ta sealjuures, kuidas on Üldkohus tema väiteid hinnates eksinud.

101. Neil põhjustel leian, et apellandi väited ei lükka ümber vaidlustatud kohtuotsuse punktis 64 tehtud järeldust, mille kohaselt ei oleks märkused saanud komisjoni otsust muuta, kui apellandil oleks olnud võimalik need ametliku uurimismenetluse ajal esitada.

102. Esimese väite kolmanda osaga ei saa minu hinnangul nõustuda.

4. Vaheettepanek

103. Võttes arvesse kõiki eespool esitatud kaalutlusi, teen ettepaneku nõustuda esimese väite esimese osaga või teise võimalusena sama väite teise osaga.

104. Mõlemal juhul peaks Euroopa Kohus, kui ta otsustab nõustuda ühega neist väiteosadest, tühistama vaidlustatud kohtuotsuse ning Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 61 alusel rahuldama apellandi Üldkohtule esitatud tühistamishagi ja tühistama vaidlusaluse otsuse.

105. Kui Euroopa Kohus aga ei nõustu eespool toodud ettepanekutega ning lükkab tagasi nii esimese väite esimese kui ka teise osa, siis tuleb tagasi lükata ka kolmas väiteosa ning esimene väide tervikuna.

³⁷ Vt mh 1. oktoobri 2009. aasta kohtuotsus Foshan Shunde Yongjian Housewares & Hardware vs. nõukogu (C-141/08 P, EU:C:2009:598, punkt 94 ja seal viidatud kohtupraktika).

³⁸ Vt mh 10. septembri 2013. aasta kohtuotsus G. ja R. (C-383/13 PPU, EU:C:2013:533, punkt 40).

³⁹ Üldkohus viitab siinkohal minu arvates õigesti 7. märtsi 2018. aasta kohtuotsusele SNCF Mobilités vs. komisjon (C-127/16 P, EU:C:2018:165, punkt 108 ja seal viidatud kohtupraktika).

B. Teine väide, et rikutud on proportsionaalsuse põhimõtet

106. Apellatsioonkaebuse teises väites heidab apellant Üldkohtule ette, et viimane lükkas tagasi hagi neljanda väite proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise kohta. Sisuliselt väitis apellant Üldkohtus, et vaidlusalune otsus rikub proportsionaalsuse põhimõtet, sest see kohustab Soome ametivõime abi tagasi nõudma suuremas ulatuses kui tegelik eelis, mille apellant sai endise HelB tegevuse ülevõtmise tagajärjel.

107. Komisjon vaidleb neile argumentidele vastu. Ta väidab, et on erinevus majandusliku järjepidevuse tuvastamise ja selle kindlaks määramise vahel, millises ulatuses tuleks abi erinevatelt abi saajatelt tagasi nõuda. Majandusliku järjepidevuse tõendamiseks ei ole komisjoni arvates seega vaja kindlaks teha täpset proportsiooni, mille ulatuses peaksid ebaseadusliku riigiabi saajad selle abi tagasi maksma. Komisjon väidab, nagu Üldkohus meenutas vaidlustatud kohtuotsuse punktis 159, et ta ei ole kohustatud kindlaks tegema, millises ulatuses tuleks abi, mille tagasinõudmist nõutakse vaidlusaluse otsusega, tagasi nõuda apellandilt, ning et Soome Vabariigi ülesanne on võtta asjakohaseid meetmeid, et saavutada võlgnetava summa tõhus tagastamine.

108. Vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale on ebaseadusliku abi lõpetamine selle tagasinõudmise kaudu abi ebaseaduslikkuse tuvastamise loogiline tagajärg ning tagasinõude eesmärk on taastada esialgne olukord. See eesmärk saavutatakse, kui abi saajad ehk tegeliku eelse saanud ettevõtjad maksavad tagasi abi, millele lisandub vajadusel viivisintress. Abi tagasinõudmist ei saa iseenesest pidada EL toimimise lepingu riigiabisätete eesmärkidega ebaproportsionaalseks meetmeks⁴⁰.

109. Samuti tuleneb väljakujunenud kohtupraktikast, nagu juba märgitud, et kohustust nõuda tagasi ühinguale antud abi võib laiendada uuele ühinguale, kellele abi saajast ühing on andnud üle osa oma varast, kui see üleandmine võimaldab järeldada, et nende kahe ühingu vahel on majanduslik järjepidevus.

110. Minu arvates tuleb kõigepealt meenutada, et komisjon kinnitas istungil⁴¹ vastuseks Euroopa Kohtu küsimusele, et vaidlusaluse otsuse tingimused ei võimalda uuesti kaaluda, kas apellant on tegelik abi saaja, ega muuta abi summat, mis vaidlusaluse otsuse resolutsiooni kohaselt tuleb Soomele tagastada. Apellant omalt poolt kinnitas, et nii vaidlusaluse otsuse liikmesriigi tasandil täitmise eest vastutavad asutused kui liikmesriigi kõrgeimad kohtud leidsid, et neil pole vähimatki kaalutusõigust, hindamaks tegelikku eelist, mille apellant pärast endise HelB tegevuse ülevõtmist sai.

111. Neil asjaoludel tuleb tõdeda, et Üldkohus leidis vaidlustatud kohtuotsuse punktis 159 valesti, et komisjon ei kohustatud kindlaks tegema, millises ulatuses tuleks vaidlusaluste meetmetega antud abi apellandilt tagasi nõuda. Vaidlusaluse otsuse adressaadiks oleval Soome Vabariigil ei olnud tegelikkuses võimalik muuta apellandilt tagasinõutavat summat.

112. Sellegipoolest tuleb märkida, et oma argumentidega vaidlustas apellant Üldkohtu hinnangu, mis tuleneb majandusliku järjepidevuse analüüsist, ja eriti Üldkohtu järeldused argumendi kohta, mille kohaselt müügihind ei kajasta õigesti endise HelB tegevuse üleandmise aegset turuhinda.

⁴⁰ 28. veebruari 2024. aasta kohtumäärus Kreeka vs. komisjon (C-797/22 P, EU:C:2024:174, punkt 72 ja seal viidatud kohtupraktika).

⁴¹ Vt käesoleva ettepaneku punkt 85.

113. Kuna aga apellant ei ole vaidlustanud Üldkohtu hinnangut esimeses kohtuastmes esitatud teise väite osas selle kohta, kuidas komisjon hindas majandusliku järjepidevuse olemasolu endise HelB ja uue HelB vahel, siis tuleb tõdeda, et järeldestel, milleni on kohtuotsuses selles küsimuses jõutud ja mida kinnitab ka kohtuotsuse resolutsioon, on seadusjõud⁴². Selline seadusjõud on paratamatult ka selle abisumma kindlaksmääramisel, mille tagasinõudmise apellandilt tegi komisjon Soome ametiasutuste kohustuseks.

114. Neil asjaoludel ja kooskõlas eespool punktis 108 viidatud kohtupraktikaga tuleb järeldesta, et apellandi esitatud argumendid ei sea kahtluse alla tagasinõutava summa proportsionaalsust.

115. Eeltoodut arvestades leian, et Üldkohus ei rikkunud õigusnormi, kui järeldesta, et komisjon ei ole rikkunud proportsionaalsuse põhimõtet.

116. Apellatsioonkaebuse teine väide tuleb seetõttu nagu apellatsioonkaebus tervikuna – eeldusel et Euroopa Kohus lükkab tagasi ka esimese väite – tagasi lükata.

VII. Kohtukulud

117. Euroopa Kohtu kodukorra artikli 137 alusel, mida kodukorra artikli 184 lõike 1 alusel kohaldatakse apellatsioonkaebuste suhtes, tuleb otsus kohtukulude kohta teha kohtuotsusega, millega asi lõplikult lahendatakse.

118. Vastavalt kodukorra artikli 138 lõikele 1, mida kodukorra artikli 184 lõike 1 alusel kohaldatakse apellatsioonkaebuste suhtes, on kohtuvaidluse kaotanud pool kohustatud hüvitama kohtukulud, kui vastaspool on seda nõudnud.

119. Tuginedes oma ettepaneku peamisele järeldeste, mille tõin välja eespool punktis 61 ning milles teen ettepaneku lugeda komisjon käesoleva apellatsioonkaebuse lahendamisel kohtuvaidluse kaotanud pooleks, tuleb komisjonilt kohtukulud välja mõista, nagu on nõudnud apellant.

VIII. Ettepanek

120. Võttes arvesse kõiki eeltoodud põhjendusi, teen Euroopa Kohtule ettepaneku teha järgmine otsus:

- tühistada Euroopa Liidu Üldkohtu 14. septembri 2022. aasta otsus Helsingin Bussiliikenne vs. komisjon (T-603/19, EU:T:2022:555);
- tühistada komisjoni 28. juuni 2019. aasta otsus (EL) 2020/1814 riigiabi SA.33846 – (2015/C) (ex 2014/NN) (ex 2011/CP) kohta, mida Soome andis äriühingule Helsingin Bussiliikenne Oy;
- jätta Euroopa Komisjoni kohtukulud nii Üldkohtus kui ka apellatsioonimenetluses tema enda kanda ja mõista temalt välja mõlemas kohtumenetluses Koiviston Auto Helsinki Oy kantud kulud.

⁴² Vt selle kohta 14. märtsi 2024. aasta kohtuotsus D & A Pharma vs. komisjon ja EMA (C-291/22 P, EU:C:2024:228, punkt 118).